

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

економічний

(повна назва факультету)

економіки та фінансів

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
МАГІСТРА

на тему:

ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО
ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Виконав: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня
6 курсу спеціальності 051 Економіка
(шифр і назва спеціальності)

Береговий Олександр Володимирович
(прізвище та ініціали студента)

Керівник: доцент Бойко Л.О.
(прізвище та ініціали, вчене звання, науковий ступінь)

Рецензент: Місюк М.В.
(прізвище та ініціали)

Херсон 2022 року

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Факультет економічний
 Кафедра економіки та фінансів
 Освітній рівень магістр
 Спеціальність 051 Економіка

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Зав. кафедри
 д.е.н., проф. Танклевська Н.С.

« 07 жовтня 2022 р. »

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Берегового Олександра Володимировича
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: ГЛОБАЛЬНА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА РИЗИКИ ДЛЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Керівник роботи: к.с.-г.н., доцент Бойко Л.О.

затверджені наказом вищого навчального закладу від 07.10. 2022р. №188а/ст

2. Строк подання роботи здобувачем ВО 24 листопада 2022 р.

3. Вихідні дані до роботи: статистичні щорічники, наукова література з теми магістерської роботи, нормативні акти України

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити)

У магістерській роботі поставлені і вирішуються такі завдання:

- висвітлити сутність глобальної продовольчої безпеки, визначити місце України у світовій системі та завдяки цьому поглибити тлумачення поняття «система продовольчої безпеки»;

- провести узагальнення сучасних тенденцій системи продовольчої безпеки України;

- визначити ризики при виробництва сільськогосподарської продукції в умовах невизначеності та запропонувати шляхи щодо їх усунення;

- обґрунтувати складові створення та функціонування системи продовольчої безпеки країни;

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Класифікація ризиків аграрних підприємств за групами
2. Динаміка рівня самозабезпеченості України продовольством
3. Динаміка співвідношення обсягів виробництва та споживання сільськогосподарської продукції та продуктів харчування в Україні
4. Аналіз співвідношення обсягів виробництва та споживання сільськогосподарської продукції: регіональний вимір
5. Моделі страхування в аграрному секторі

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Нормоконтроль	к.е.н., доц. Карнаушенко А.С.		

7. Дата видачі завдання 07 жовтня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів дипломної роботи (проєкту)	Термін виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1	Збір наукової літератури для написання 1 розділу	Вересень 2022 р.	виконано
2	Сучаний стан продовольчої безпеки України в умовах невизначеності	Жовтень 2022 р.	виконано
3	Розрахунок економічних показників	Жовтень 2022 р.	виконано
4	Стратегія формування системи продовольчої безпеки України та ризиків в аграрному секторі економіки	Листопад 2022 р.	виконано
5	Оформлення роботи	Листопад 2022 р.	виконано

Збобувач ВО _____ Олександр БЕРЕГОВИЙ
(підпис)

Керівник роботи _____ Людмила БОЙКО
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Береговий О.В. Глобальна продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва в Україні в умовах невизначеності

У магістерській роботі узагальнено сутність глобальної продовольчої безпеки та ризики для аграрного виробництва в Україні в умовах невизначеності. Продовольча безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. У минулому 2021 р майже 400 мільйонів людей у світі були забезпечені продуктами харчування за рахунок експорту Україною на світовий ринок продукції сільськогосподарського виробництва. У роботі досліджено сучасний стан продовольчої безпеки та ризики для аграрного виробництва які виникають під час війни в Україні. Запропоновані можливі шляхи вирішення наявних проблем які передбачають посилення міжнародної співпраці.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна безпека, ризики, аграрне виробництво, рослинницька та тваринницькі галузі, логістичні проблеми

ANNOTATION

Berehovy O.V. Global food security and risks for agricultural production in Ukraine in conditions of uncertainty

The master's thesis summarizes the essence of global food security and risks for agricultural production in Ukraine in conditions of uncertainty. Food security is one of the most important components of the national security of any state. In the past 2021, almost 400 million people in the world were provided with food products due to Ukraine's exports to the world market of agricultural products. The work examines the current state of food security and the risks to agricultural production that arise during the war in Ukraine. Possible ways of solving existing problems are proposed, which involve strengthening international cooperation.

Key words: food security, economic security, risks, agricultural production, crop and livestock industries, logistical problems

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Сутність глобальної продовольчої безпеки та роль України у її забезпеченні

1.2. Регулювання рівня ресурсної безпеки суб'єкту підприємницької діяльності

1.3. Теоретичні основи та класифікація ризиків у підприємствах аграрного сектору

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

2.1. Дослідження рівня продовольчої безпеки України

2.2. Необхідність страхування ризиків в аграрному секторі економіки

2.3. Ризики для аграрного виробництва в Україні в умовах невизначеності

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА РИЗИКІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

3.1. Прогнозування рівня продовольчої безпеки України в умовах невизначеності

3.2. Ризики сільськогосподарського виробника та управління ними

3.3. Державна політика в системі продовольчої безпеки та механізми її імплементації

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Продовольча безпека є однією із важливих складових соціально-економічної політики країни з точки зору локального та глобального вимірів, оскільки, крім незаперечної функції забезпечення національного суверенітету, вона вказує на її статус у світовій аграрно-продовольчій арені.

Такий важливий і одночасно багатовекторний контекст забезпечення продовольчої безпеки України потребує, перш за все, планомірних кроків у напрямку розвитку та прийняття управлінських рішень у сфері активного пошуку різноманітних можливостей підвищення потенціалу продовольчої безпеки для суспільного зростання; по-друге, зумовлює необхідність систематичного моніторингу рівня продовольчої самозабезпеченості та постійного визначення споживчих потреб населення в якісних, доступних, екологічно чистих продуктах харчування; по-третє, йдеться про створення індикаторів для оцінки рівня безпеки харчових продуктів у контексті створення їх окремих груп у відповідності до імперативів стратегічного розвитку у сфері безпеки харчових продуктів.

Тому, визначення та вдосконалення теоретико-методологічних засад та вдосконалення практичних рекомендацій щодо створення системи продовольчої безпеки нашої держави набувають зовсім нового змісту в сучасних умовах інтернаціоналізації міжнародного ринку та посилення відкритості української національної економіки.

Метою нашого дослідження є вивчення глобальної продовольчої безпеки та ризиків при виробництві сільськогосподарської продукції в Україні в умовах невизначеності. Для отримання мети визначено наступні завдання:

- висвітлити сутність глобальної продовольчої безпеки, визначити місце України у світовій системі та завдяки цьому поглибити тлумачення поняття «система продовольчої безпеки»;

- комплексно оцінити рівень продовольчої безпеки країни;
- провести узагальнення сучасних тенденцій системи продовольчої безпеки України;
- визначити ризики при виробництва сільськогосподарської продукції в умовах невизначеності та запропонувати шляхи щодо їх усунення.
- обґрунтувати складові створення та функціонування системи продовольчої безпеки країни.

Об'єктом вивчення є процес створення системи продовольчої безпеки країни та ризиків, які виникають при виробництві аграрної продукції.

Предметом розгляду є сукупність методичних, теоретичних і практичних положень щодо створення системи продовольчої безпеки країни.

Методи дослідження. Під час вивчення проблемних питань продовольчої безпеки було використано ряд спеціальних і загальнонаукових методів дослідження, одними із основних з яких є: наукова абстракція – яка використовується для теоретичного визначення сутності продовольчої безпеки, складання висновків, здійснення критичного аналізу отриманих результатів досліджень іншими дослідниками; монографічні – для здійснення аналізу та надання оцінки рівня забезпечення продовольчими товарами окремих областей України; економіко-статистичні, (для здійснення оцінки індикаторів та показників продовольчої безпеки); ранжирування – для визначення регіонів, які потребують підтримки у забезпечення продуктів харчування з інших регіонів У роботі крім того було використано графічний та табличний методи.

В якості інформаційної бази дослідження були використані законодавчі та нормативно-правові акти, статистична і аналітична інформація та офіційні матеріали Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з порушених питань.

Наукова новизна одержаних результатів. У магістерській роботі здійснено теоретичне узагальнення та надані рекомендації щодо вирішення низки завдань для формування системи продовольчої безпеки України та ризиків, які виникають при виробництві аграрної продукції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у рекомендаціях можливих шляхів щодо удосконалення процесу формування системи продовольчої безпеки України та ризиків, які виникають при виробництві аграрної продукції у умовах невизначеності.

Апробація результатів дослідження. Основні результати і висновки наукових досліджень апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції: Актуальні проблеми та перспективи розвитку агропродовольчої сфери, індустрії гостинності та торгівлі: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 2 листопада 2022 р.; Державний біотехнологічний ун-т. Харків, 2022. 25-26 с.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (96 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи становить 115 сторінок. Робота містить 11 таблиць та 16 рисунків.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі виконано теоретичне узагальнення та нове рішення наукової роботи, що полягає у теоретико-системному та прикладному обґрунтуванні механізмів формування системи продовольчої безпеки України та ризиків, які виникають в аграрному виробництві в умовах воєнного стану. Отримані результати дозволили зробити такі основні висновки:

1. Продовольча безпека є об'єктивною вимогою розвитку людства в умовах прогресу світової цивілізації та агропродовольчої глобалізації. Продовольчу безпеку слід розглядати в перспективі її економічної важливості, оскільки вона локалізує можливості для соціального забезпечення та стратегічних потреб. Під системою продовольчої безпеки слід розуміти сукупність інституційно-економічних, соціальних, правових, інформаційних, науково-інноваційних, екологічно спрямованих та інших заходів, спрямованих на захист фізичних потреб особи, громади, регіону та державної підтримки.

2. Рівень продовольчої самозабезпеченості є показником ефективної реалізації національної стратегії формування продовольчої безпеки. Підтверджено, що його створення визначається аналізом продовольчої безпеки її адміністративно-територіальних одиниць, результатом якого є платформа для визначення регіонів із власним надлишком продовольства та регіонів, які потребують закупівлі продовольства ззовні. Це основа для збалансування попиту та пропозиції продуктів харчування в регіонах. За умови впровадження досвіду найбільш продуктивних районів України підтверджено, що за рахунок підвищення ефективності землекористування можна збільшити обсяг і вартість валової продукції сільського господарства на 70-80% за рахунок підвищення ефективності використання людського персоналу і матеріальних ресурсів.

3. У період 2014-2021 рр. обсяги виробництва багатьох видів сільськогосподарської продукції, які є стратегічно важливими для забезпечення продовольчої безпеки України, мали тенденцію до зростання. Але спостерігається динаміка зниження рівня самозабезпеченості в Україні за всіма продуктами харчування, крім фруктів і ягід. Проблема недостатнього попиту виникає не через динамічний характер цін на продукти харчування, а через їх високий рівень.

4. Результати кластерного аналізу показують, що регіони України характеризуються неоднорідністю за показниками стану та динаміки продовольчого забезпечення. Найбільш проблемними є Луганська область та області, що входять до першого кластеру (Волинська, Дніпропетровська, Закарпаття, Львів, Полтава, Рівне, Тернопіль, Чернігів). Регіони п'ятого кластеру (Житомирська, Хмельницька) та Київська область є найефективнішими майже за всіма видами продуктів харчування та сільськогосподарської сировини. Регіони другого (Вінниця, Запоріжжя, Кіровоград, Миколаїв, Одеса) та четвертого (Донецьк, Івано-Франківськ, Суми, Харків, Херсон, Черкаси, Чернівці) кластерів характеризуються відносно високими значеннями коефіцієнтів продовольчої самозабезпеченості.

5. З точки зору управління ризиками, ризик втрати безпечності харчових продуктів необхідно розраховувати з використанням розробленого методичного інструментарію на основі систематизації показників безпечності харчових продуктів, визначити всі потенційні загрози, які можуть спричинити несприятливі зміни показників. На фоні посилення внутрішніх та зовнішніх загроз продовольчій безпеці України встановлено ризик негативних коливань економічної доступності продуктів харчування в домогосподарствах. Комбінований коефіцієнт ризику для аграрного виробництва в цілому становить 14,03 (коефіцієнт ризику для рослинництва 15,37, тваринництва 7,04).

Отже, державна стратегія продовольчої безпеки має враховувати такі фактори: існуючий рівень продовольчої безпеки країни; сучасний стан аграрного виробництва; особливості державної політики; існуючі та потенційні зовнішні та внутрішні фактори та загрози продовольчій безпеці. Доказано, що основою національної стратегії має бути механізм створення системи продовольчої безпеки (елементи якої конфігуруються у трьох основних частинах – цільова спрямованість, інструментальна та методологія, яка базується на реалізації відповідних заходів. Вмотивовані рішення та заходи щодо забезпечення ресурсами, інструментами, технологіями проектування, організацією, мотивацією та контролем для ефективної взаємодії державних інституцій та суспільства в процесі розвитку харчової галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року: URL: [https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable development.html](https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html)
2. Лупенко Ю. О., Ходаківська О. В. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: наук. доп. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 40 с.
3. Тіхонова Н. О. Продовольча безпека держави: загрози та перспективи. *Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Сер.: екон. науки.* 2014. С. 46–49.
4. Report of the World Food Conference: Rome, 15–16 November 1974. URL: https://digitallibrary.un.org/record/701143/files/E_CONF.65_20-EN.pdf
5. The State of Food Security and Nutrition in the World 2018. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. Building climate resilience for food security and nutrition. Rome 2018., FAO. 202 p.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. №1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
7. FAO: веб-сайт. URL: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-fs/ess-fadata/en/#>
8. Poverty and Hunger: Issues and Options for Food Security in Developing Countries. World Bank. 1986.
9. Доклад о человеческом развитии 1994: ПРООН. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.Pdf
10. Kovalchuk O., Kutsmus N. Economics of Sustainable Development in the Context of Global Challenges. Сталий розвиток – XXI століття:

управління, технології, моделі : кол. монографія / за ред. проф. Є. В. Хлобистова. Київ : НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», 2018. С. 557–562.

11. Аграрна політика Європейського Союзу : виклики та перспективи : монографія ; за ред. Т. О. Зінчук. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 494

12. Алексєєва Я. Наукові засади визначення продовольчої безпеки. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. С. 100–107.

13. Цілі сталого розвитку : Україна : національна доповідь 2017. Міністерство економічного розвитку і торгівлі. 174 с. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

14. Яремова М.І., Тарасович Л. В. Щодо проблематики підтримки продовольчої безпеки України. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Житомир, 5–6 вер. 2017. Житомир : Полісся, 2017. С. 328–332.

15. Гринишин В. Є. Моніторинг рівня продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 107–114.

16. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018. № 2469-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>

17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України»: Указ Президента 32 України від 08.06.2012 р. № 389/2012 (втратила чинність). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389/2012> .

18. Утенкова К. О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2019. Вип. 9. С. 133–144.

19. Дроздяк І. Продовольча безпека України: проблеми і перспективи. *Аграрна економіка*. 2014. Т. 7. №. 1–2. URL: file:///C:/Users/Luda/Downloads/ae_2014_7_1-2_5.pdf

20. Тіхонова Н. О. Продовольча безпека держави: загрози та перспективи. *Наук. вісн. Херсонського держ. ун-ту. Сер.: екон. науки.* 2014. С. 46–49.
21. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. *Економіка та держава.* 2010. № 1. С. 6–8.
22. Про продовольчу безпеку України : пропозиції Президента до Закону України №8370-І від 10.01.2012. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/bf6gi01o?an=3&ed=2012_01_10
23. Горошкова Л.А., Волков В.П., Карбівничий Р.О. Створення та управління продовольчими ресурсами громади. Управління проектами та розвиток виробництва: *Зб.наук.пр. Луганськ: вид-во СХУ ім. В.Даля (м.Сєвєродонецьк),* 2017. №1(61). С. 100–107.
24. Теорія, політика та практика сільського розвитку / за ред. О. М. Бородіної, І. В. Прокопи ; ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ». Київ, 2010. 376 с.
25. Бойко, Л. (2020). Органічне виробництво в Україні: перспективний напрям сталого розвитку. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка,* (1), 87-95. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/11>
26. Мостова А. Д. Зовнішньоекономічні аспекти продовольчої безпеки держави. *Український журнал прикладної економіки.* 2019. Том 4. № 3. С. 86–96.
27. Ebrahim N.A. How to Write a Bibliometric Paper. *Research Management & Innovation Complex (IPPP), University of Malaya.* URL: <https://www.researchgate.net/publication/319890748>
28. Gerber M., Von Solms R. Management of risk in the information age. *Computers and Security.* 2005. Vol. 24(1). P. 1630. DOI:10.1016/j.cose.2004.11.002 .

29. Jin Y., Wang H., Wang Y., Fry J., Lenzen M. Material footprints of Chinese megacities. *Resources, Conservation & Recycling*. 2021. Vol. 174. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105758> .
30. Sheffi Y., Rice Jr. J.B. A supply chain view of the resilient enterprise. *MIT Sloan Management Review*. 2005. Vol. 47(1). P. 4148+94.
31. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/secure>
32. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/us/definition/english/security?q=security>
33. Buzan B. New Patterns of Global Security in the Twentyfirst Century. *International Affairs*. 1991. Vol. 67.3. P. 432433.
34. Kravchenko S., Pankova M. Resistance to change in higher education. *European Cooperation*. 2016. № 8(15). P. 165175.
35. Варналій З.С. Соціальна підсистема економічної безпекології. *Економічний вісник університету*. 2021. № 49. С. 140148
36. Бойко, В., & Бойко, Л. (2022). Сучасний стан міжнародної торгівлі України як основної форми міжнародного бізнесу. *Фінансовий простір*, (1(45), 49-57. URL: [https://doi.org/10.18371/fp.1\(45\).2022.495758](https://doi.org/10.18371/fp.1(45).2022.495758)
37. Ілляшенко О.В. Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства: дис. ... докт. ек. наук: 08.00.04, 21.04.02. Сєверодонецьк, 2016. 606 с.
38. Ковалев А.А. Ресурсная безопасность как составляющая общей системы безопасности государства. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2017. Т.13, № 9. С. 1775–1784.
39. Каневский Е.В. Обеспечение ресурсной безопасности при логистическом управлении производством авиационных двигателей. URL: <https://www.trudymai.ru/published.php?ID=50133>
40. Єфремов А. О., Бойко Л.О. Популярні ніші для бізнесу у війсьній та повоєнній Україні. Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки: матеріали XIV Міжнар.

наук.-практ. конф. (5 листопада 2022 р). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 16. Луцьк: ВІП Луцького національного технічного університету, 2022. С.88-91.

41. Купчак Б.Ф. Економічна безпека підприємництва: суть та умови виникнення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 341–343.

42. Стадник В.П. Управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств: автореф. к.е.н.: 08.00.04 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2016. 24 с.

43. Танклевська Н. С., Кириченко Н. В. Активізація та ефективність впровадження інновацій аграрними підприємствами : монографія. Херсон : Грінь Д.С., 2015. 216 с.

44. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль / Пер. с англ.: Дело, 2003. 360 с.

45. Вітлінський В. В., Веливоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 480 с

46. Бойко, В. О., Осадчий, А. А., & Бойко, Л. О. (2021). Соціальні мережі–перспективний напрям просування бізнесу у підприємницькій діяльності. *Вісник Херсонського національного технічного університету*, (2 (77)), 178-185.

47. Кирилов, Ю. Є., Грановська, В. Г., Крикунова, В. М., Жосан, Г. В., & Бойко, В. О. (2020). Цифрова економіка. Криптовалюти.

48. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 252 с.

49. Дем'яненко М. Я. Фінансова криза в аграрному секторі АПК. Економічні науки. Серія : *Облік і фінанси*. 2010. No 7(1). С. 408–414.

50. Гросул В. А. Механізм управління антикризовою стійкістю підприємства на основі методології когнітив-ного моделювання. *Economic efficiency of business in the conditions of unstable economy : Collective monograph*. – Aspekt Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2015. P. 37–45.

51. Єпіфанова І. Ю. Сутність антикризового управління підприємства. *Економіка та суспільство*. 2016. № 2. С. 265–269.
52. Макаренко І. О. Алгоритм антикризового управління підприємством. *Актуальні проблеми економіки*. 2005. № 3. С. 104–109.
53. Терещенко О. О. Інститут фінансового контролінгу – інноваційна платформа для корпоративних фінансів і контролінгу. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 5. С. 52–53.
54. Voiko, V., & Voiko, L. (2022). Problems and Prospects for Innovation-Driven Development of the Tourism Industry in Ukraine. *Science and Innovation*, 18(5), 26–37. <https://doi.org/10.15407/scine18.05.026>
55. Цапко К. О. Дослідження наукових підходів до визначення та оцінки кризового стану підприємства. *Управління розвитком*. 2012. № 2. С. 173–176.
56. Бабіна Н. О. Антикризовий фінансовий контролінг як фактор забезпечення економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання*. №5. 2014. URL: www.economy.nayka.com.ua
57. Dalevska N., Voiko V. (2022). Development of the bankruptcy institute in ukraine in the context of ensuring economic security of business. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Економічна»*. 1(25), С. 79-87
58. Державна служба статистики. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
59. Сімоненко Т., Бойко Л. Ринок м'ясної продукції в Україні в умовах воєнного стану. Актуальні питання вдосконалення судово-експертної та правоохоронної діяльності : збірник матеріалів засідання № 3 постійно діючої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 23 вересня 2022 р.). Кропивницький: ТОВ «Центрально-Українське видавництво», 2022. С 486-489.
60. Бойко ЛО, Береговий ОВ Аграрний бізнес в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми та перспективи розвитку агропродовольчої сфери, індустрії гостинності та торгівлі: тези доповідей Міжнар. наук.-практ.

інтернет-конф., 2 листопада 2022 р.; Державний біотехнологічний ун-т. Харків, 2022. 25-26 с.

61. Бойко, В., & Бойко, Л. (2022). Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*, (41). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>

62. Балджи М.Д. Удосконалення процесу управління економічними ризиками при прийнятті народногосподарських рішень. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 4 (51). С. 197-204.

63. Ботвиновська О.Л. Сучасні тенденції зарубіжного досвіду індексного страхування аграрних ризиків. *Ефективна економіка*. 2011. №4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_18

64. Вігліньський В.В., Скіцько В.І. Концептуальні засади моделювання та управління логістичним ризиком підприємства. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 246-253. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2013_4_32

65. Віленчук О.М. Оцінка потенціалу розвитку страхування сільськогосподарської продукції в Україні. *Економіка АПК*. 2017. № 8. С. 56 - 64.

66. Види страхових продуктів. URL:<http://www.agroinsurance.com.ua/insurance/insurancetypes/uk>

67. Гринюк И., Роше Г. Сбор данных для расчёта тарифных ставок для агростраховых продуктов. Проект «Развитие агрострахования в Украине», Международная финансовая корпорация (IFC, Группа Всемирного банка). URL: http://agroinsurance.com/files/publications/1_DataCollection.doc/

68. Євтушенко Г.В., Тимків Н.Я., Шешеня А.А. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. №17. С.49-52.

69. Задорожний О. Особливості страхування в аграрному секторі. *Вісник*. URL:<http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8247>

70. Ринок агрострахування України у 2017-му андеррайтинговому році. [URL:http://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/11/Ryynok-agrostrahovaniya -Ukrainyi-za-2017-god.pdf](http://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/11/Ryynok-agrostrahovaniya-Ukrainyi-za-2017-god.pdf)
71. Рудич О.О. Економічна сутність ризику та особливості його прояву у діяльності аграрних підприємств. *Економіка та управління АПК: збірник наукових праць Білоцерківського національного аграрного університету*. 2012. Вип. № 7(93). С. 59–63.
72. Українським аграріям пропонують індексне страхування. [URL:http://milkua.info/uk/post/ukrainskim-agrariam-proponuut-indeksne-strahuvanna](http://milkua.info/uk/post/ukrainskim-agrariam-proponuut-indeksne-strahuvanna)
73. Управління ризиками. [URL:http://www.agroinsurance.com](http://www.agroinsurance.com)
74. Шинкаренко Р. Индексное страхование – основные положения и международная практика. [URL:http://forinsurer.com/public/06/10/02/2586](http://forinsurer.com/public/06/10/02/2586)
75. Andersen T., Schroder P. (2010). *Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effectively with Major Corporate Exposures*. Cambridge: Cambridge University Press.
76. Froot K.A., Shaferstein D., Stein J. (1994). *A Framework for risk management*. Harvard Business Review.
77. Crouhy M., Galai D., Mark R. (2012). *Risk Management*. New York : McGraw-Hill.
78. Світ перебуває на початку продовольчої кризи, або який врожай вангує NASA Harvest Україні. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1338-svit-perebuvaе-na-pochatkoviy-stadiyi-prodovolchoyi-krizi-yakiy-vrojaj-vanguе-nasa-harvest-ukrayini>
79. Шевченко О. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. № 68 (2021). С. 110-117. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/253935/251195>

80. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Агросвіт*. 2018. № 13. С. 42–48.
81. Skydan O., Hrynyshyn V. Risks and threats to ensuring food security of Ukraine: methodological foundations and practical evaluation. *Economics & Education*. 2020. Vol. 5, № 2. P. 96–101.
82. Коваленко В. В. Ризики в системі економічної безпеки підприємства та засоби їх нейтралізації. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2019. Вип. (3 (51), 175–180. URL:<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-51-175-180>
83. Верховод Л. Війна та економіка: легальні та нелегальні практики отримання доходів. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 2020. Вип. 23 (8), 14–25. doi: 10.15421/172071
84. Boiko L.A. Logistics and production potential in the vegetable farming industry of the southern region of Ukraine. *Erbe der europäischen wissenschaft: wirtschaft, management, tourismus, rechtsprechung. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 2. Teil 5*. 2020. P. 106–113.
85. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. URL:<https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>
86. Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/UKR_Економіка-України-під-час-війни.pdf
87. Як війна - 2022 змінює ринок молока в Україні. URL: <https://zemliak.com/biznes/2590-yak-viyna-2022-zminyuye-rinok-moloka-v-ukrajini>
88. Rusnak A., Boiko, V. (2018). Logistics as a competitive advantage in the development of the agricultural sector in Ukraine. *«Evropský časopis ekonomiky a management»*. Svazek 4. Vydani 4. pp.55-61.
89. Гасанова К., Бойко Л. О. Податковий due diligence як ефективний спосіб усунення або зменшення податкових донарахувань та спорів з

податковою службою. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9587> (дата звернення: 03.08.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.11.201

90. Бойко Л. О. Пріоритети розвитку підприємництва зі створенням інноваційних продуктів. *Агросвіт*. 2020. № 15. С. 41–47. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.15.41

91. Бойко В.О. Діагностика бізнес-середовища та стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04. Миколаїв, 2014. 22 с.

92. Boiko V. Algorithm of developing competitive strategies and the trends of realizing them for agricultural enterprises. *ScienceRise*. 2016. Т. 2, № 1 (19), 30—34. DOI: 10.15587/2313-8416.2016.60349

93. Boiko V., Kwilinski A., Misiuk M., & Boiko L. Competitive advantages of wholesale markets of agricultural products as a type of entrepreneurial activity: the experience of Ukraine and Poland. *Economic Annals-XXI*. 2019. 175 (1—2). P. 68—72. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-12>

94. Бойко В.О., Бойко Л.О. Сучасні підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність аграрних підприємств». *Фінансовий простір*. 2019. № 3 (35). С. 23—31. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(35\).2019.190153](https://doi.org/10.18371/fp.3(35).2019.190153)

95. Boiko V.O., Boiko L.O. Features of farm functioning under conditions of a competitive environment. *Економіка АПК*. 2018. No 3. С. 56–62.

96. Бойко Л. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств в умовах конкурентного ринку. *Таврійський науковий вісник. Серія «Економіка»*. 2020. No 2. С. 78–85.